МЕДИАЦИЯТА КАТО ЧАСТ ОТ СЪДЕБНАТА РЕФОРМА

*Съдия Марин Маринов
Окръжен съд – Варна*

MEDIATION AS PART OF JUDICIAL REFORM

*Judge Marin Marinov
Varna District Court*

Резюме: Докладът разглежда медиацията като част от съдебната реформа в България. Във фокуса на материала са поставени изградените съдебни центрове и потребността да бъдат създадени подобни във всички останали областни центрове или окръжни съдилища.

Ключови думи: *медиация, съдебна реформа, съдебна медиация, съдебни центрове*

Summary: The report examines mediation as part of the judicial reform in Bulgaria. The focus of the material is on the established judicial centers and the need to create similar ones in all other regional centers or district courts.

Key words: *mediation, judicial reform, judicial mediation, judicial centers*

Doi: <https://doi.org/10.36997/MDPS2021.4>

Въведение

Развитието на демократични навици в Република България през последните 3 десетилетия логично доведе и до нови очаквания към работата на държавните институции. Докато законодателната и изпълнителната власти бяха повлияни от бурните политически реалности, довели до много диаметрални промени в политиките и законодателството, то в съдебната власт процесите се случваха на пръв поглед по-плавно и бяха водени от идеите за оптимизиране структурата на системата и облекчаване на съдебните процедури. След дълги години говорене за съдебни реформи в България тя заема едно

от челните места в Европа по брой съдии на глава от населението, което идва да ни покаже, че усилията на законодателите не могат да се отличат с особен успех.

За добро или по-добро започнахме да свикваме с верността на максимата, че „Единственото постоянно нещо в живота е промяната“. Поне за съдебните институции в България, редовните (на моменти дори и доста необясними за професионалната общност) промени станаха традиция. Единственото, което не се променя, е говоренето за съдебна реформа, каквото и съдържание да се влагаше в това през годините. През същите тези години съдийската общност рядко имаше възможност да изразява мнение за насоката по оптимизиране на работата ѝ, а промените се предприемаха основно с политически аргументи.

Цел на настоящия доклад е да представи медиацията като част от съдебната реформа в България. Във фокуса на материала са поставени изградените съдебни центрове и потребността да бъдат създадени подобни във всички останали областни центрове или окръжни съдилища.

Изложение

Личното ми мнение, че за да е успешна реформата в съдебната система, са необходими промени на три нива:

- 1) оптимизация на структурата;
- 2) развитие на правилата за подбор на кадрите и професионалното им развитие;
- 3) оптимизация и модернизирание на работните процеси.

Първите две нива са в правомощията на Висшия съдебен съвет и законодателната власт, докато третото е в правомощията на отделните съдебни структури, като пряко зависи от креативността и визията на административните ръководители.

Постоянно поставяните проблеми с неравномерното натоварване на магистратите в страната наложи търсенето на алтернативни способи за разрешаване на съдебните спорове в най-натоварените институции. Един от способите за разтоварване на съда бе да се заложи на медиацията, която да поеме на първо място най-безкон-

фликтните случаи, както и онези, в които страните имат традиционни отношения – лични или бизнес. При липсата на традиции за прилагане на алтернативни процедури в съдопроизводството въвеждането им в практиката на съдилищата бе дело на иновативното мислене на отделни административни ръководители. Постоянното увеличаване на делата в основни за страната съдебни институции доведе до организиране на първите центрове именно в най-натоварените съдилища в страната.

Идеята да се търси алтернативно разрешаване на споровете, отнесени до съдилищата, сякаш бе продиктувана от умората да се отчитат все по-голям брой дела и все по-разширен щат на съдебните институции. Не е тайна, че всяка умора неизменно води до рационална промяна в поведението. Възприетият екстензивен подход за „решаване на проблема“ с увеличени брой дела в големите съдилища доведе до неконтролируемо раздуване на техния щат без ясна визия от Висшия съдебен съвет или от законодателя. Това не само доведе до бързо изчерпване на сградния фонд в тези институции, до бюджетни предизвикателства, но и до професионално изхабяване на магистратите, породено от свръхнатоварване.

В годините, следващи финансовата криза от 2008 г., съдът се превърна в основно средство за потушаване на правните проблеми, породени от икономическите неудачи на хората и бизнеса. Към днешна дата усещането е за предстоящи идентични предизвикателства, породени от пандемията. Увеличилият се брой правни спорове в търговската дейност доведе и до други алтернативи за разрешаването им, като естествено основна част от конфликтите се решаваха в съда.

За повече от 15 години от съществуването на Закона за медиацията у нас всички конкретни и систематизирани данни за по-масово провеждани препращания по съдебни дела и провеждани процедури по медиация, които могат да бъдат база за статистика, идваха от съдебните центрове към съдилищата в България. С което съдебната власт се превърна в единствената държавна власт, подкрепила на практика популяризирането на медиацията сред широката общественост, като се започна от препращането на отделни съдебни производства, продължи се в създаването на съдебни центрове и споделяне на полезния опит от разрешаването на делата чрез медиация.

Стана ясно, че без намесата на държавата развитието и популяризирането на медиацията като способ няма перспективи за развитие. Към днешна дата можем да отбележим, че има създаден електронен портал към Министерството на правосъдието, регистър на медиаторите, а се предприе разширяване на мрежата от съществуващите съдебни центрове в страната. Към настоящия момент изградени помещения за провеждане на процедури по медиация има в 13 съда в България, но реално работещите центрове са не повече от пет. Липсата на ангажираност от страна на ВСС до 2016 г. доведе до развитието на съдебната медиация досега предимно на базата на ентузиазма, споделянето на опита и новаторското мислене в отделни органи, но и създаде предпоставки за несигурност относно бъдещото развитие на този модерен способ за решаване на споровете, по отношение на случаите, отнесени към съда.

Няма спор сред общността от ангажирани лица, че налагането на медиацията като култура за разрешаване на конфликти трябва да бъде провеждана преди отнасянето на споровете в съда. Но изнасянето на медиацията „преди съда“ не изключва съществуването на съдебни центрове за онези спорове, които са в съда и по някаква причина още могат да бъдат решени с намесата на медиатор. От години говорим, че за да стане възможно това, е необходима съответната инфраструктура в съдилищата, която да поеме реализацията на идеята за задължителна медиация по определени категории дела. Преди години тези предложения се приемаха предимно за екзотика при липсата на воля за държавна намеса в процеса по регулиране на медиацията. Предприетите през последните години стъпки от Министерството на правосъдието и Висшия съдебен съвет по регулиране на част от процесите и разширяване на инфраструктурата в съда дават насоки, че приближава моментът за нормативни предложения за промяна на режима по препращане.

Необходимо е към съществуващите 13 съдебни центъра (от които реално функционират около пет) да бъдат създадени подобни във всички останали областни центрове или окръжни съдилища. Нужно е същите да бъдат обезпечени кадрово и организационно, за да се гарантира еднаквост и устойчивост за цялата система. Това би осигурило минималната инфраструктура за гарантиране възможностите за

провеждане на медиационни процедури по препращане от съдилищата. Когато това се случи, ще има база да се разработва конкретен унифициран модел за страната.

Съдиите са основните фактори в процеса на съдебната медиация, но за да се получи той, са нужни и съответните организационни промени и инструменти. Очевидно е, че вече усилията следва да се насочат към гарантиране на механизми по препращане, което сочи нуждата от адекватни законови промени.

Адвокатите са друга важна категория, като следва да се отбележи, че благодарение на активната роля на ръководството на Висшия адвокатски съвет в последните две години и ангажираността на едни от най-големите адвокатски колективи – тези в София и Варна, се формира ново отношение на адвокатурата в България към медиацията и все повече адвокати активно участват в процесите по препращане и разрешаване на спорове. Практиката на първите два успешни съдебни центъра – в София и Варна, сочи, че работещи там на добра воля адвокати-медиатори са с основна заслуга за положителните резултати.

Икономическият ефект от функционирането на съдебни центрове се изразява и в създаване на нагласи у страните да разрешават споровете си с доброволни способности. Опитът на съдебните центрове по медиация показва, че хората са все по-склонни да се доверят на медиатор в разрешаването не само на лични конфликти, но и на имуществени спорове за сериозни материални интереси. Например благодарение на проведени успешни медиации в съдебния център в гр. Варна бяха разрешени окончателно имуществени конфликти за близо 1 милион и 400 хиляди лева (1 389 041 лева) основно по първоинстанционни дела. Тези цифри дават сериозна имуществена обясновка на идеята за по-широко прилагане на медиацията в съда. Въпреки икономическите аргументи успехът на медиацията предполага наличието дори на минимална нагласа у страните за цивилизовано разрешаване на проблемите в общуването и познаване на метода.

Заклучение

В обобщение считам, че разпространеното разбиране за „достъп до правосъдие“, намерило израз в редица законодателни разрешения, доведе до дефицита на инструментални и финансови филтри в нормативната уредба, благодарение на които съдът беше ангажиран с много формализирани производства. Те наред с ограничените електронни услуги и тромави правила за кадрово попълване на щата доведоха до претоварване на основните съдилища с дела, които със същия успех могат да се възложат за алтернативно решаване.

Взаимстването на опита от съдебните институции се превърна в българския модел за медиация и може да се впише успешно в Модел 4 за структурна реформа, разработван от ВСС. Това ще изисква координирани усилия с останалите органи на власт (законодателна и изпълнителна). Министерството на правосъдието и Висшият съдебен съвет показаха вече синхрон за развитие на медиацията. Ефектът не само за икономиката, но и в обществената сфера ще бъде директен, доколкото в голямата си част правосъдните проблеми се дължат на неправилни нагласи за общуване. Това е и генералната превантивна задача на правосъдието – промяна на нагласите.

За контакти:

Марин Маринов
Окръжен съд – Варна
president@vos.bg